

ปรับ เปลี่ยน เรียนรู้... จากบทเรียนนอกห้อง

กลุ่มสำนึกรักถิ่นเกิด

“ คุณยุคเป็นชุมชนที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงาม โดยเฉพาะทะเลสาบ “นกน้ำคุณยุค” มีการประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ แต่ปัจจุบันชุมชนแห่งนี้ซบเซาลง เพราะคนอพยพออกนอกพื้นที่มากขึ้น ส่วนนักท่องเที่ยวก็มีน้อยลง รวมถึงอาชีพหลักอย่างประมงพื้นบ้านก็กำลังจะเลือนหายไป เราเรียนเอกพัฒนาชุมชน แต่ยังไม่คิดเรียนรู้การทำงานกับคนข้างนอกกับชุมชน เราก็คงไม่รู้ว่าเรียนไปทำไม ”

ในช่วงชีวิตระดับอุดมศึกษา เด็กใหม่ไฟแรงหลายคนที่เพิ่งเข้ามหาวิทยาลัยต่างมีความฝัน อยากไปให้ถึงเส้นชัย หลายคนเดินตามฝันด้วยความพยายามตั้งใจเรียน ขณะที่อีกหลายคนเดินตามฝันด้วยการหา “ประสบการณ์” นอกห้องเรียน เพราะต้องการ “เรียนรู้” ชีวิตจริง ยิ่งนักศึกษาสายสังคมด้วยแล้ว “ประสบการณ์จริง” นอกห้องเรียน เปรียบเสมือน “ทางลัด” ให้พวกเขาเข้าใจสังคมมากขึ้น

และเพราะต้องการเดินตามฝัน หนุ่มสาวจากร่วมมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ไปรแกรมวิชาเอกการพัฒนาชุมชนชั้นปีที่ 1 ซึ่งประกอบด้วย ภาควิชา วิชาเอก หรือ “บอย” ว่าที่ ร.ต.ธาดา สังขชาติ หรือ “ดิน สุชาติ นวลแป้น หรือ “เจน” วรรณจกร มีชัย หรือ “ตาล” และ อภิวัฒน์ เทิดเกียรติ หรือ “ชัน” ที่แม้จะอยู่คนละห้อง แต่ทั้งหมดก็พร้อมที่จะร่วมเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง จึงรวมตัวกันทำโครงการคืนชีวิตชาวคูชุด ในชื่อกลุ่มว่าสำนึกรักบ้านเกิด

🗨️ ถ้าเรียนรู้...ถ้าที่จะเริ่มต้น

กลุ่มสำนึกบ้านเกิดย้อนเล่าถึงจุดเริ่มต้นของการทำโครงการว่า จำได้ว่ามีอยู่วันหนึ่งบอยมาขอรายชื่อเพื่อน ๆ ทั้ง ดิน เจน ตาล และชัน ให้เข้าร่วมโครงการพลังพลเมืองเยาวชนสงขลา ที่ทางสงขลาฟอรั่มเปิดโอกาสให้เยาวชนทำโครงการเพื่อสังคม ตอนนั้นบอยเสนอโครงการปลูกป่า เพราะเห็นว่าเป็นโครงการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในมหาวิทยาลัยแบบง่าย ๆ ที่พวกเขาสามารถทำได้ไม่ยากนัก แต่สุดท้ายโครงการดังกล่าวก็ไม่ผ่าน เพราะวัตถุประสงค์ของโครงการยังไม่ชัดเจนพอ พวกเขาต้องกลับมาคิดโครงการใหม่ตามโจทย์การทำโครงการเพื่อแก้ไขปัญหาสังคมใกล้ตัว...

บอยและเพื่อน ๆ ในกลุ่ม จึงเริ่มมองหาแนวทางการทำโครงการใหม่จาก ปัญหารอบตัวของสมาชิกในกลุ่ม จนกระทั่งได้ข้อสรุปร่วมกันว่าจะทำ **โครงการ เพื่อแก้ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติตำบลคูซูด อำเภอ สทิงพระ จังหวัดสงขลา** ที่เกิดจากแรงบันดาลใจของตาลในฐานะเป็นคน ตำบลคูซูด และบอยในฐานะผู้ไปเยือน โดยการเก็บข้อมูลชุมชนและคืนข้อมูล เพื่อให้ชุมชนหาทางแก้ไขร่วมกัน

“คูซูดเป็นชุมชนที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงาม โดยเฉพาะทะเลสาบ ที่เรียกว่า **“นกกน้ำคูซูด”** มีการประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ แต่ปัจจุบันทั้งคู่เห็นว่าชุมชนแห่งนี้ซบเซาลง เพราะคนในพื้นที่อพยพออกนอกพื้นที่ มากขึ้น ส่วนนักท่องเที่ยวก็มีน้อยลง รวมถึงอาชีพหลักอย่างประมงพื้นบ้านก็กำลัง จะเลือนหายไป”

นอกจากนี้ปัญหาการเคลื่อนย้ายแรงงานในชุมชนออกไปทำงานที่อื่น เป็นอีกปัจจัยที่พวกเขาอยากรู้ และหากได้คำตอบก็อาจทำให้พวกเขามีแนวทาง พัฒนาชุมชน ด้วยหวังว่าท้ายที่สุดแล้วชาวคูซูดจะหวนคืนกลับสู่ชุมชนของตนเอง ยิ่งเมื่อนำเรื่องนี้ไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาและได้รับคำตอบว่า พื้นที่นี้ เคยมีรุ่นพี่ทำโครงการมาก่อนแล้ว แต่ไม่ประสบความสำเร็จ ก็ยังเป็นแรงผลักดัน ให้พวกเขาตั้งใจจะทำโครงการนี้ให้สำเร็จ

หยุด...หรือไปต่อ

เมื่อโจทย์การทำงานชัด ทีมงานพร้อม กลุ่มสำนักรักบ้านเกิดก็ได้ชื่อโครงการ ใหม่ที่เก๋กว่า **“คืนชีวิตชาวคูซูด”** ในขณะที่สมาชิกกลุ่มก็เริ่มมองเห็นเส้นทาง ความสำเร็จของการทำโครงการว่า **“ถ้าทำโครงการที่ใกล้ตัว และพอมีความรู้ อยู่บ้าง ก็น่าจะมีโอกาสประสบความสำเร็จได้มากขึ้น”**

แต่ไม่ทันที่โครงการจะได้เริ่มต้น **“จุดพลิกผัน”** ก็เกิดขึ้น

เมื่อบอยผู้จุดประกายให้เพื่อน ๆ เข้ามาทำโครงการนี้ต้องถอนตัวออกจาก โครงการไป ด้วยเหตุผลด้านการเรียน พร้อมลาออกจากมหาวิทยาลัยในภายหลัง แกนนำจึงเหลืออยู่เพียง 4 คน คือ ดิน ชัน เจน และตาล ทำให้จำนวนสมาชิก ไม่ครบตามข้อกำหนดของสงขลาฟอรั่ม พวกเขาจึงหารือกับอาจารย์ที่ปรึกษาและ พุดคุยกับเพื่อน ๆ ในทีม ซึ่งทุกคนต่างตั้งคำถามให้คิดต่อว่า **“อยากทำต่อไหม”** และคำตอบที่ได้รับตรงกันคือ **“อยากทำต่อ”** เพราะอยากได้ประสบการณ์ โดยเฉพาะตาลได้เล็งถึงความตั้งใจที่จะทำโครงการต่อด้วยความมุ่งมั่นว่า

“เพราะคูซูดเป็นพื้นที่บ้านของตาล ถ้าทำต่อก็จะเป็นโอกาสให้เราได้รู้จัก บ้านตัวเองมากขึ้น แต่ถ้าไม่ทำต่อ เพื่อนและอาจารย์จะมองอย่างไร เราไม่ อยากถูกมองว่า “พวกเราไม่เอาถ่าน” เราเรียนเอกพัฒนาชุมชน แต่ยังไม่คิด เรียนรู้การทำงานกับคนข้างนอกกับชุมชน เราก็ไม่รู้ว่าเราจะเรียนไปทำไม”

ดังนั้นการหาสมาชิกมาให้ครบ 5 คน จึงเป็นเป้าหมายต่อไปของเยาวชน กลุ่มนี้

“คูซูดเป็นพื้นที่บ้านของศาล ถ้าทำต่อก็จะเป็นโอกาสให้เรา ได้รู้จักบ้านตัวเองมากขึ้น แต่ ถ้าไม่ทำต่อ เพื่อนและอาจารย์ จะมองอย่างไร เราไม่อยาก ถูกมองว่า **“ไม่เอาถ่าน”** เราเรียนเอกพัฒนาชุมชน แต่ยังไม่คิดเรียนรู้การทำงาน กับคนข้างนอกกับชุมชน ก็ไม่รู้ว่า จะเรียนไปทำไม”

เดินหน้า...คืนชีวิตให้ชาวคูซูด

หลังได้ข้อสรุปร่วมกันหนุ่มสาวทั้ง 4 ก็เดินหน้าหา สมาชิกเพิ่ม ตาลจึงชวนเพื่อนสนิทคือ **พรณิการ์ พึ่งพัฒน์** หรือ **“กั้ง”** เข้าเป็นสมาชิกด้วย เพราะเห็นวกั้งเป็นคนพูดเก่ง อีกทั้งยังเข้ากับคนอื่นได้ง่าย ส่วนกั้งเองก็เห็นว่าเป็นโอกาสที่ดี และอยากทำกิจกรรมเหมือนกับที่เพื่อนทำ จึงตอบตกลงเข้าร่วม ทีมโดยไม่ลังเล

“ตอนที่ตาลและเพื่อนมาชวนเขาก็เล่าให้ฟังว่าจะทำอะไร กันบ้าง พอเราฟังแล้วรู้สึกว่าเป็นกิจกรรมที่น่าสนใจ เพราะที่ ผ่านมาเราไม่เคยได้ทำกิจกรรมเพื่อสังคมแบบนี้มาก่อน เราก็ สนุกกับตาลอยู่แล้ว เรียนห้องเดียวกัน กินข้าวก็ไปด้วยกัน ถ้า ได้ทำโครงการร่วมกันก็คงสนุกและไม่น่ามีปัญหา”

เมื่อสมาชิกพร้อม กลุ่มสำนักรักถิ่นเกิดก็เริ่มต้น โครงการด้วยการแบ่งบทบาทหน้าที่ของแต่ละคน และ ลงพื้นที่ศึกษาข้อมูลด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ การประกอบ อาชีพของคนในชุมชนคูซูด จำนวน 4 หมู่บ้าน จากทั้งหมด 9 หมู่บ้าน จำนวนกว่า 500 หลังคาเรือน ครอบคลุมบริเวณ แหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของตำบลคูซูดคือ **“อุทยานนกกน้ำคูซูด”** แหล่งท่องเที่ยวสำคัญในตำบลที่กำลัง เสื่อมโทรมลง เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์เป็นข้อสรุปสาเหตุ ของปัญหาว่า **“เพราะอะไรชุมชนถึงเสื่อมโทรม”** หลังจากนั้นก็จะ **“คืนข้อมูล”** ให้ชุมชนหาทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน ต่อไป

“ตอนลงพื้นที่ก็แบ่งบทบาทหน้าที่กันคร่าว ๆ ด้วยเหตุผล ที่ว่า “อยากให้ทุกคนได้เรียนรู้ไปพร้อมกัน” คือลองสำรวจ พื้นที่ไปพร้อม ๆ กัน แต่ก็อาจมีแบ่งกลุ่ม แยกทีม ไปสัมภาษณ์

ตามบ้านแต่ละหลัง ตามเวลาและความเหมาะสมของการลง พื้นที่ในแต่ละครั้ง นอกจากนั้นพวกเขายังปรึกษาวិธีการทำงาน กับทีมที่เลี้ยงจากสงขลาฟอรั่มรวมถึงการเข้าหาอาจารย์ที่ปรึกษา หลายท่านที่สอนโปรแกรมพัฒนาชุมชน เพื่อขอแนวทางการ ทำงานเป็นระยะ ๆ” กั้งอธิบายวิธีการทำงานของกลุ่ม

ปรับ...เปลี่ยน...เรียนรู้จากสนามจริง

หลังลงพื้นที่เก็บข้อมูล 4 ครั้งในเวลากว่า 1 เดือน สมาชิกทุกคนรู้ทันที่ว่า **เส้นทางหรือเป้าหมายที่วางร่วมกัน ไว้ตอนแรกอาจไม่สำเร็จได้ง่าย ๆ** เพราะข้อมูลที่ได้รับความ หลากหลายมาก กลายเป็นความ **“สะเปะสะปะ”** จนจับไม่ถูก ขณะเดียวกัน **“จุดอ่อน”** ของการเป็นคนในพื้นที่ของตาลทำให้ ไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านเท่าที่ควร

“พอไปถามคนในพื้นที่ว่าทำอาชีพอะไร มีลูกกี่คน เขาก็ จะบอกว่าเราเป็นคนที่นี่ รู้และเห็นทุกอย่างอยู่แล้ว จะมาถาม อีกทำไม อยากเขียนอะไรก็เขียนลงไปเลย” ตาลบอกเล่าถึง สิ่งที่พบเจอระหว่างการลงพื้นที่เก็บข้อมูลชุมชน

เมื่อความเป็นคนพื้นที่ของตาลไม่สามารถดึงข้อมูล เชิงลึกได้ ตาลแก้ปัญหาด้วยการถอยออกมาเป็นผู้ตาม เปลี่ยนให้เพื่อนเป็นผู้นำลงสัมภาษณ์คนในชุมชนแทน ด้วยหวังว่าอาจจะทำให้พวกเขาได้ข้อมูลชุดใหม่เพิ่มเติม

แต่ด้วยข้อมูลที่ต้องเก็บมีมากถึง 4 หมู่บ้าน ทำให้ เพื่อน ๆ ไม่สามารถลงลึกทุกรายละเอียดในแต่ละพื้นที่ได้ อีกทั้งชาวบ้านบางส่วนยังไม่เข้าใจเจตนาและเป้าหมายของ โครงการมากพอ จึงไม่ให้ความร่วมมือในการตอบคำถาม

“ บางครั้งก็คิดว่าเมื่อไหร่จะจบโครงการเสียที เราไม่อยากทำแล้ว ทำต่อไปไม่ไหวแล้ว แต่สุดท้ายเราก็มานึกอีกทีว่าถ้าเราทำโครงการต่อเราอาจได้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ถือว่าเป็นโอกาสที่เราได้ลองมาทำงานกับชุมชนจริงๆ ถ้าต่อไปต้องเจอปัญหาที่หนักและเหนื่อยกว่านี้ เราจะทำอย่างไร แม้ว่าตอนนี้เราจะทำโครงการไม่สำเร็จก็ไม่มีใครมาว่าเรา มีแต่คนให้กำลังใจ ให้โอกาสเราได้เรียนรู้ ถือว่าเราทำดีที่สุดแล้ว และเราคงจะภูมิใจมากกว่าที่จะถอดใจไม่ทำต่อ” ตาลกล่าว

ตามความเป็นจริง ส่งผลให้ข้อมูลที่ได้มาไม่เกิดประโยชน์เท่าที่ควร งานที่ออกมาจึงไม่ประสบความสำเร็จตามที่ตั้งไว้ ปัญหาที่คิดว่าจะช่วยแก้ไขให้ชุมชนก็ไม่สามารถทำได้ ทำให้สมาชิกทั้ง 5 คนไม่สามารถทำงานตามที่เคียวางแผนไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ทุกคนรู้สึกกดดัน เหนื่อย และท้อถอย

“ บางครั้งก็คิดว่าเมื่อไหร่จะจบโครงการเสียที เราไม่อยากทำแล้ว ทำต่อไปไม่ไหวแล้ว แต่สุดท้ายเราก็มานึกอีกทีว่าถ้าเราทำโครงการต่อเราอาจได้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ถือว่าเป็นโอกาสที่เราได้ลองมาทำงานกับชุมชนจริงๆ ถ้าต่อไปต้องเจอปัญหาที่หนักและเหนื่อยกว่านี้ เราจะทำอย่างไร แม้ว่าตอนนี้เราจะทำโครงการไม่สำเร็จก็ไม่มีใครมาว่าเรา มีแต่คนให้กำลังใจ ให้โอกาสเราได้เรียนรู้ ถือว่าเราทำดีที่สุดแล้ว และเราคงจะภูมิใจมากกว่าที่จะถอดใจไม่ทำต่อ” ตาลกล่าว

แต่อีกมุมหนึ่งที่ทุกคนในกลุ่มคิดเหมือนกันคือ ประโยชน์ที่จะได้รับการเรียนรู้ที่จะกลายเป็น “ทักษะ” ซึ่งพวกเขาสามารถนำไปปรับใช้กับการเรียนได้ โดยเฉพาะกับวิชาการพัฒนาชุมชน ถือเป็นข้อได้เปรียบเพื่อนคนอื่นที่ยังไม่มีโอกาสได้เรียนรู้จากสนามจริงนอกห้องเรียนเช่นกัน

ดังนั้นในช่วงเย็นวันศุกร์เสาร์และอาทิตย์ ถ้าพวกเขาไม่ติดกิจกรรมหรืองานวิชาอื่น สมาชิกในกลุ่มจะเดินทางไปบ้านตาล ใช้เวลาว่างระหว่างรับประทานอาหารมือเย็นพูดคุยกันว่าใครได้ข้อมูลอะไรมาบ้าง แล้วนำมาสรุปเป็นข้อมูลของกลุ่มอีกทีหนึ่ง

ถึงทางตัน...เพราะข้อมูลมากเกินไป

เพราะ “ข้อมูล” ที่มากเกินไป และขาดการ “วางกรอบ” การเก็บข้อมูล ทำให้กลุ่มสำนึกรักถิ่นเกิดไม่สามารถจัดการกับข้อมูลทั้งหมดได้ ชั้นหนึ่งในสมาชิกกลุ่มต้องถอนตัวออกจากโครงการ เนื่องจากไม่ถนัดงานด้านเอกสาร แต่ชั้นก็จะกลับมาช่วยเพื่อนในเรื่องอื่นๆ ที่เพื่อนร้องขอทุกครั้ง

ด้าน ถวิล อินทรโม อาจารย์ที่ปรึกษาโครงการ เสริมว่า ปัญหาที่หนึ่งๆ ทีมสำนึกรักถิ่นเกิดพบมีค่อนข้างมาก เช่น การออกแบบเครื่องมือเก็บข้อมูลที่มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด ทำให้นักศึกษาต้องเรียนรู้การฟัง และจับประเด็น และเมื่อเห็นว่าทักษะเหล่านี้ยังเป็นข้อบกพร่อง อาจารย์จึงต้องให้เขากลับไปเก็บข้อมูลมาใหม่ เลือกใช้เครื่องมือ หรือวิธีการใหม่ๆ รวมถึงปัญหาการทำงานเป็นทีม และการบริหารงบประมาณที่ต้องเรียนรู้อีกมาก สิ่งสำคัญคือพวกเขาต้องเข้าใจให้ชัดเจนก่อนว่า พวกเขาจะทำอะไรให้ชุมชนได้จากศักยภาพที่มีอยู่ ไม่ใช่คิดวางเป้าหมายใหญ่ๆ แต่ไม่สามารถทำได้

หลังตัดสินใจกลับมามีวิเคราะห์ปัญหาพร้อมกับอาจารย์ที่ปรึกษาและพี่เลี้ยงโครงการจากสงขลาฟอรั่ม สมาชิกกลุ่มก็เริ่มวิเคราะห์ว่า แต่ละหมู่บ้านมีสภาพชุมชนไม่แตกต่างกันมากนัก การทำงานเกินกำลังอาจทำให้เกิดความเครียดมากขึ้น สมาชิกในกลุ่มจึงได้ข้อสรุปร่วมกันคือ “ลดกลุ่มเป้าหมายลง” เพื่อจะได้ศึกษาข้อมูลให้หลังลึกไปถึงแก่นของปัญหาได้มากขึ้น จึงเลือกเฉพาะพื้นที่

หมู่ 2 ซึ่งเป็นหมู่บ้านของตาลที่สะดวกต่อการเก็บข้อมูล เพราะตาลพอจะรู้จักผู้รู้ที่สามารถให้ข้อมูลหลากหลายด้าน ทำให้เหลือจำนวนที่ต้องศึกษาเพิ่มเติมประมาณ 200 หลังคาเรือน ด้วยเป้าหมายการทำงานที่แคบลงและชัดเจนยิ่งขึ้น ส่งผลให้พวกเขาเห็นปัญหาชุมชนในเชิงลึกขึ้น

ค้น “ข้อมูล” สู่ชุมชน

จากเป้าหมายแรกของโครงการที่ต้องการแก้ปัญหาให้ชุมชน ก็เปลี่ยนเป้าหมายให้ลึกลงคือการเข้าไปสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในชุมชนและเรียนรู้ชุมชนให้มากขึ้น ด้วยเทคนิคเล็กๆ นานาที่พวกเขาได้เรียนรู้ด้วยตนเอง อาทิ วิธีการพูดคุยทักทายแบบเป็นกันเองที่สมาชิกกลุ่มบอกว่า “ถ้าเราทักทายคนในชุมชน ผ่านวิถีชีวิตประจำวันของเขา จะทำให้เราสามารถเข้าไปสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับเขาได้ง่ายขึ้น” เช่น ถามว่าสบายดีไหม ไปไหนมา หาปลาได้เยอะไหม ฯลฯ เพราะทำให้ผู้ถามและผู้ตอบรับรู้ได้ถึงความจริงใจ และต้องไปบ่อยๆ ให้นักในชุมชนรู้สึกคุ้นชินด้วย ซึ่งการพูดคุยแบบนี้ดีกว่าเอาแบบสอบถามเข้าไปนั่งถามทีละข้อ

จะเห็นได้ว่าการปรับเปลี่ยน “วิถีชีวิตการทำงาน” ในลักษณะ “ทำไป เรียนรู้ไป” ของนักศึกษาในกลุ่มนี้ ที่แม้จะต้องใช้เวลาลงพื้นที่นานกว่า 4 เดือน สุดท้ายจากที่เคยวางเป้าหมายไว้เพียงแค่ข้อมูลด้านปัญหาทรัพยากร อาชีพ และวัฒนธรรม กลับทำให้พวกเขาได้ “ข้อมูลเชิงลึก” ในหลายเรื่องเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะเรื่องประวัติศาสตร์ชุมชนที่กำลังจะหายไป

“ ถ้าเรากักตักคนในชุมชน ผ่านวิถีชีวิตประจำวันของเขา จะทำให้เราสามารถเข้าไปสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับเขาได้ง่ายมากขึ้น ”

เรียกได้ว่าหลังเปลี่ยนเป้าหมายให้ลึกลง ภาพความสำเร็จของโครงการก็เริ่มชัดเจนมากขึ้น ข้อสรุปที่กลุ่มได้รวบรวมไว้หลากหลายด้าน อาทิ ปัญหาการจัดการทรัพยากร โดยเฉพาะทางน้ำ ทั้งต้นน้ำ ปลายน้ำ รวมถึงวัชพืชน้ำที่ส่งผลกระทบต่อการทำประมง ที่อาจต้องนำองค์ความรู้ด้านการแปรรูปวัชพืชน้ำให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจในหลายๆ ด้าน รวมถึงศึกษาวิธีการกักเก็บน้ำไว้ใช้ในพื้นที่ปลายน้ำ เป็นต้น ถือเป็น “ชุดข้อมูล” ที่ชุมชนหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้ประโยชน์เพื่อการพัฒนาชุมชนต่อไปได้

อย่างไรก็ตามแม้ “ข้อมูล” ที่ได้จะมีมาก แต่ “ปัญหา” ก็ยังไม่หมดเพียงเท่านี้ หลังได้ข้อมูลมาวิเคราะห์แล้วพวกเขายังต้องสร้าง “เครื่องมือ” พัฒนาชุมชนเพื่อนำไปใช้สรุปข้อมูลคืนให้กับชุมชนที่เรียกว่า “แผนที่เดินดิน” ซึ่งเป็นสิ่งใหม่ที่พวกเขาไม่เคยรู้จักและไม่เคยได้เรียนรู้มาก่อน ถือเป็นความท้าทายใหม่ที่กลุ่มสำนึกรักถิ่นเกิดต้องร่วมกันฝ่าฟันจนเกิดภาพความสำเร็จที่น่าภาคภูมิใจ

“เราอยู่ปี 1 ยังไม่ได้เรียนเรื่องการแผนที่เดินดินมาก่อน ไม่รู้ว่าเป็นอะไร พวกเราแต่ละคนก็จบมาคนละสาขาวิชา อย่างตาลจบช่าง กิ่งและเจนจบศิลปวัฒนธรรม ดินจบเกษตร เราก็มานั่งคุยกันว่าจะทำอย่างไรดี พี่เลี้ยงโครงการก็แนะนำให้เราทำแผนที่ชุมชนที่ดูเป็นมิติ เสมือนเป็นการจำลองหมู่บ้านให้เห็นชัดเจน เพื่อนบางคนก็แนะนำไว้หลากหลายแบบที่ล้วนแต่ต้องใช้งบประมาณ แต่เราไม่มี เราจึงเริ่มลองคิดลองดูกันหาวัสดุต่างๆ มาใช้แทนของจริงบ้าง เช่น หล้าเอามาทำนาข้าว วาดรูป ปั้นดินน้ำมัน ใช้จินตนาการจนเกิดเป็นโมเดลขึ้นมา พอวันที่ไปนำเสนอผลงานมีคนสนใจเข้ามาดูจำนวนมาก พวกเราก็ภูมิใจกันมาก”

สำหรับเวทีคืนข้อมูลให้กับชุมชนพวกเขาเลือกใช้รูปแบบที่ไม่ซับซ้อน นอกจากแผนที่เดินดินแล้วยังจัดเรียงเอกสารเป็นหมวดหมู่ รวบรวมเป็นรูปเล่ม เข้าไปพูดคุยกับคนในชุมชนที่เคยชักชวนไว้ให้มาชื่นชมผลงานในบรรยากาศที่เป็นกันเอง บ้างก็ช่วยตรวจสอบความผิดพลาดของข้อมูล มีตรงไหนผิดพลาดก็มีการแนะนำกลับมาให้สมาชิกกลุ่มช่วยกันแก้ไข

“ ตอนแรกเราตั้งใจจะไป
ศึกษาชุมชน ตั้งใจค้นข้อมูล
เพื่อลดปัญหาในชุมชน
แต่สุดท้ายเราก็ได้ที่ตัวเอง
ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง
ทั้งความสำเร็จและไม่สำเร็จ
ถ้าเราไม่ได้ล้มเหลววันนั้น
วันนี้เราก็ไม่รู้จักความเข้มแข็ง
ไม่รู้ว่าจะเพื่อนแต่ละคนเป็นอย่างไร
และเมื่อเราปรับตัวได้
การทำงานก็จะดีขึ้นเรื่อยๆ ”

หลังเวทีสรุปและวิเคราะห์ข้อมูล สิ่งที่ตาลและเพื่อนๆ
ค้นพบคือ เราไม่ได้รู้ทุกเรื่อง และเหตุผลที่ “ดูชุดเปลี่ยนไป”
คือการหยุดนิ่งและขาดการพัฒนาในชุมชน

“เราเป็นคนดูชุด เป็นคนใน อาจมองเห็นปัญหาไม่ชัดเจน
แต่พอเราถอยออกมาหนึ่งก้าว มุมมองเราก็เปลี่ยน สิ่งที่เห็น
จากการถอยคือ เราเห็นได้ชัดเจนว่าคนในชุมชนยังใช้ชีวิตแบบ
เดิมๆ ตื่นเช้ามาก็ไปสวน ไปนา ไปไร่ กลับมาก็เอาของไปขาย
เข้าบ้านเลี้ยงวัว เลี้ยงสัตว์ เป็นวงจรชีวิตแบบเดิมๆ เราก็เลย
มองว่าชุมชนไม่ได้พัฒนาไปไหน และการที่ไม่ได้พัฒนาเหมือน

ชุมชนรอบๆ ที่ลูกหลานออกไปทำงานข้างนอกแล้วส่งเงินกลับ
มาที่ชุมชน ทำให้เมื่อถึงเวลาหนึ่งชาวบ้านก็ย้ายไปอยู่ในที่มี
การพัฒนามากกว่า...ข้อสรุปของพวกเราคือ ถ้ามีผู้นำที่ดีที่
สามารถชักชวนให้คนในชุมชนทำกิจกรรมสร้างสรรค์ เช่น
การแปรรูปวัตถุดิบที่มีอยู่มากมายมาทำเป็นผลิตภัณฑ์
ใหม่ๆ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวก็จะสามารถสร้างอาชีพเสริม
ได้อีกทางหนึ่ง”

เติบโตจากประสบการณ์ นอกห้องเรียน

แม้สุดท้ายปลายทางของการทำโครงการจะไปถึง
ขั้นตอนการ “แก้ปัญหาในชุมชน” ด้วยข้อจำกัดของระยะเวลา
งบประมาณ และศักยภาพของสมาชิกที่มีอยู่ไม่กี่คน แต่ปลายทาง
สำคัญที่น้องๆ กลุ่มนี้ได้รับคือ บทเรียนมีค่าที่ได้จากการทำ
โครงการ

กั้งและเพื่อนๆ ยังบอกด้วยว่า “เมื่อก่อนเราอยากไปไหน
เราก็ไป เดียวนี้ไม่ว่าเรื่องอะไรจะต้องคิดก่อนทำ ในเรื่องการบริหาร
การเงินก็ทำได้ดีขึ้น ไม่ว่างจะไปไหน จะต้องวางแผนการ
เดินทางว่าทางไหนคุ้มค่าน้ำมันที่สุด หรือทำงานแบบลงทุน
น้อยที่สุดจะทำอย่างไร แม้กระทั่งการทำงานกับเพื่อน กับคน
ที่โตกว่า เราก็ต้องเรียนรู้และปรับตัว ลดการใช้อารมณ์แก้ปัญหา
เหมือนที่ผ่านมา พยายามคิดเผื่อใจคนอื่น ต้องไม่ให้อารมณ์มา
เสียความรู้สึกกับเรา”

ตอนแรกเหมือนเราตั้งใจจะลงไปศึกษาชุมชน ตั้งใจ
จะไปค้นข้อมูล เพื่อลดปัญหาในชุมชน แต่สุดท้ายเราก็ได้
ที่ตัวเอง ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงทั้งความสำเร็จ
และไม่สำเร็จ ถ้าเราไม่ได้ล้มเหลววันนั้น วันนี้เราก็ไม่รู้จัก
ความเข้มแข็ง ไม่รู้ว่าเพื่อนแต่ละคนเป็นอย่างไร และเมื่อ
เราปรับตัวได้ การทำงานใดๆ มันก็จะดีขึ้นเรื่อยๆ นี่คือง
กั้งและเพื่อนช่วยกันสรุปถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการทำโครงการ

ส่วนอาจารย์ถวิลในฐานะที่ปรึกษาโครงการบอกว่า “เห็น
พัฒนาการหลายอย่างของน้องๆ กลุ่มนี้ดีขึ้นมาก ส่วนแรก
คือ ทักษะต่อตนเอง ไม่ว่าจะมีความมั่นใจ พฤติกรรม
การพูด การเดินที่มีความอ่อนนุ่มมากขึ้น จากที่เคยถาม
คำตอบคำ ก็เริ่มพูดแบบอธิบายมากขึ้น แสดงว่าเขาเริ่ม
เข้าใจ ปรับตัว และมีความสุขกับการทำงานมากขึ้น อีกส่วน
คือชุดข้อมูลความรู้ที่ได้จากการรวบรวมและนำมาวิเคราะห์
ร่วมกันผ่านทฤษฎีพัฒนาชุมชน ที่พวกเขาจะนำไปสะท้อน
ให้ชุมชน เพื่อที่จะใช้เป็นฐานในการพัฒนาพื้นที่ต่อไป”

สิ่งเหล่านี้นับเป็นผลผลิตที่เกิดจากความตั้งใจจริงใน
การทำงานที่นักศึกษาชั้นปีที่ 1 กลุ่มนี้สามารถเติบโตขึ้นจาก
ความไม่รู้คือ ไม่มีทั้งประสบการณ์ ทักษะ หรือทฤษฎีใดๆ
จากในห้องเรียน ที่จะป็น “ต้นทุน” ในการทำโครงการเพื่อ
สังคมมาก่อน ส่งผลให้ต้อง “จัดทัพ จัดทีมใหม่” ลองผิด
ลองถูกอยู่หลายครั้ง เพื่อแก้ปัญหาระหว่างทาง จนสุดท้าย
ก็เกิดเป็น “บทเรียนความสำเร็จ” ที่พวกเขาสามารถชนะใจ
ตนเอง เพื่อน และคนในชุมชนดูชุดได้ โดยเฉพาะบทเรียน
การทำโครงการให้สำเร็จทั้ง 3 ประการคือ ทีมทำงานที่
เข้มแข็ง มีเป้าหมายที่ชัดเจน และวิธีการทำงานที่เหมาะสม
เป็นเสมือนสูตรสำเร็จที่สามารถนำไปใช้ทำโครงการพัฒนา
สังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
โครงการคืนชีวิตชาวคูขุด
กลุ่มสำนึกรักถิ่นเกิด
ว่าที่ ร.ต.ธาดา สังขชาติ
นางสาวสุชาดา นวลแป้น
นางสาววรรณจกร มีชัย
นางสาวพรณิการ์ ฝั่งพัฒน์
ที่ปรึกษาโครงการ: อาจารย์ถวิล อินทรโม